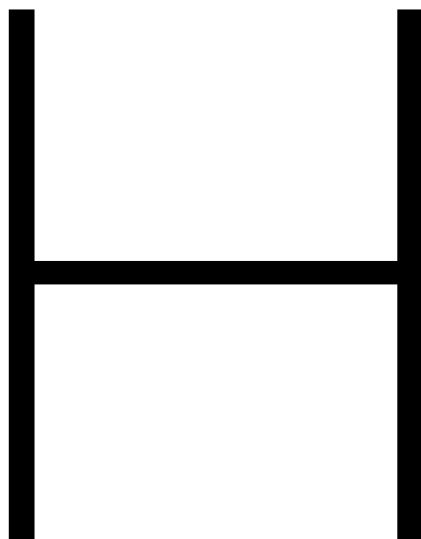
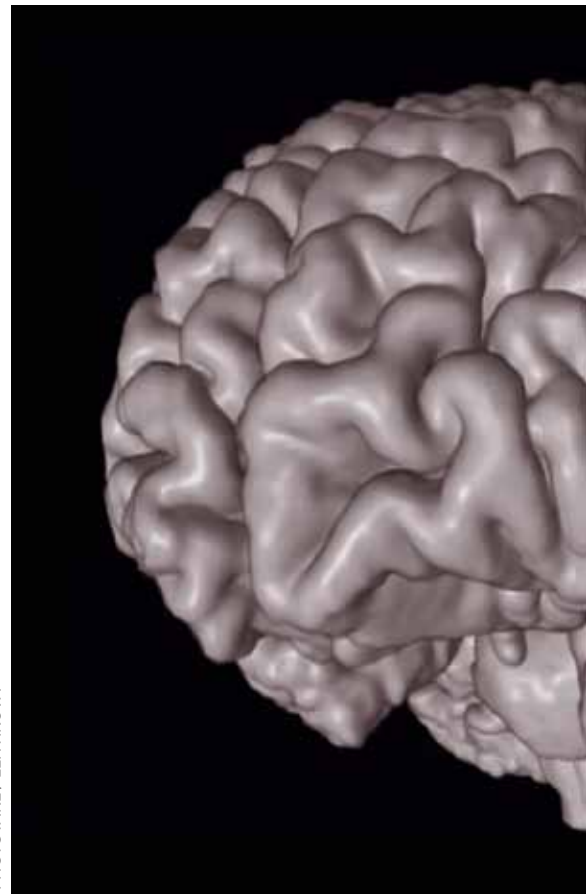

IKUINEN KUUMA PERUNA

HUUMEKESKUSTELU SUOMESSA ON USEIN POTEROIHIN JÄMÄHTÄNYTTÄ TUNNEPITOISTA JA JOUSTAMATONTA HUUTELUA. VAATII ROHKEUTTA TUODA ESIIN UUSIA NÄKÖKULMIA.

Juha Riihimäki, Kuva: Lehtikuva

GILLES PODEVINS
PHOTOTAKE / LEHTIKUVA

huumebisnekseen liittyy monia mielikuvia ja stereotyyppioita. Useimmat niistä ovat televisiosarjojen ja elokuvien muodostamia: rikkaus, leveä elämäntyyli, jännitys, väkivalta ja aikainen kuolema.

Sosiologi **Jussi Perälä** tutki 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen Helsingin huumepiirejä väitöskirjaansa varten. Gradunsa hän teki huumeiden käyttäjistä, väitöksen tutkimuskohteena olivat myyjät.

Monet yllä kuvatuista käsityksistä – joita myös hänellä oli – karisivat vuosien matkalla.

Opintojensa alkuvaiheessa Perälä suhtautui laittomiin päihteisiin varsin kielteisesti. Tietämättömän ihmisen paheksunta ja kauhistelu väistyi kuitenkin analyttisen tutkimusotteen myötä. Perälä alkoi nähdä nyansseja.

"Kauppiat ja käyttäjät ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, eivät mitään yhtä suurta massaa. Huumemaailma sisältää paljon erilaisia toimijoita erilaisin motiivein. Tällainen muuttumaton kenttä se on ollut jo kauan. Vaikka puhumme huumeista, kyse on usein lääkkeiden väärinkäytöstä", Perälä sanoo.

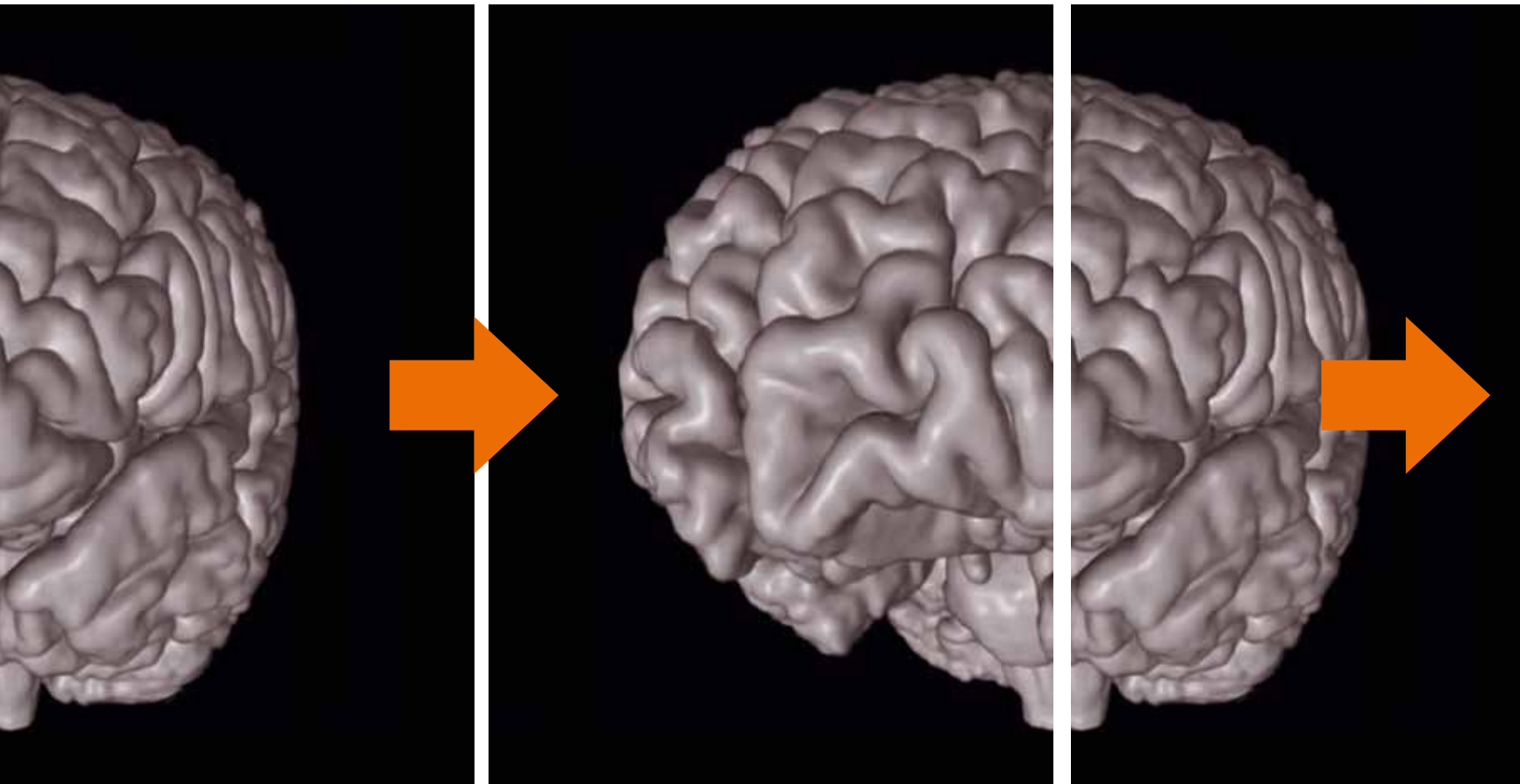
Tutkijana Perälä meni klassisen tieteissarjan tunnuslausetta mukaillen rohkeasti sinne, missä kukaan Suomessa ei ollut ennen käynyt – ainakaan näin pitkän ja hartaan kaavan mukaan. Väitöskirja oli Suomen ensimmäinen etnografinen tutkimus huumekauppioiden arjesta.

Matkaltaan hän toi ainutlaatuista tietoa ja ennen kaikkea tärkeitä argumentteja huumeepoliittiseen keskusteluun, jota käydään edelleen.

Orgaaninen rikollisuus

Kun kuvitelmat huumemaailman järjestäytyneestä, julmasta ja tarkkaan roolitetusta rikollisesta toiminnasta karisivat, Perälä alkoi ymmärtää paremmin tuon yhteisön logiikkaa.

"En käyttäisi termiä organisoitu rikollisuus vaan orgaaninen rikollisuus, johon kuuluu monia ryhmiä ja yhteisöjä. Yleensä aina käyttäjät toimivat yhdessä. Näin he myös pystyvät antamaan tarvittaessa ensiapua, auttamaan ja herättelemään toisiaan. Monet käyttäjät ovat fiksuja ja uteliaita ihmisiä, jot-

ka haluavat vain kokea eri olotiloja."

Uteliaisuus vei kuitenkin henkiä. Kenttätöön aikoihin tuli MDPV ja myöhemmin gamma sekä lakka. Muuntohuumeet ja tutkimuskemikaalit houkuttelevat Perälän mukaan juuri tällaisia ihmisiä, jotka testaavat kaikkea, etsivät eri vaikutelmia ja tekevät kokeita itsellään.

Vaarallisuudesta huolimatta muuntohuumeet ovat melko marginaalinen ilmiö.

Perälän mielestä velanperintään liittyvää väkivaltaa sekä sitä, että kaikki joutuvat vaarallisiin ongelmiin, on suuresti liioiteltu. Suurimmalle osalle niin ei käy. Liiallinen väkivalta on yksinkertaisesti huonoa bisneksen kannalta.

Eräs jalkapallohuligaanien maailmaan samalla tavoin perehtynyt tutkija sanoi, että välillä piti muistuttaa itseään siitä, että on tutkija ja tarkkailemassa – rikollisia muotoja saanut elämäntapa oli hyvin vetoava. Eikä varmasti vähiten yhteisöllisen tunteen takia.

Perälän mukaan tutkijan on pakko olla kiinnostunut rikollisesta ilmiöstä, jos lähtee mukaan tällaiseen. Siinä on auttamatta jo-

tain kiehtovaa, uteliaisuutta herättävää.

"Yhteenkuuluvuuden tunne on selvä asia, kun kerran kaikki huumeisiin liittyvä toiminta on laitonta. Se maailma yhdistää ja sitä halutaan varjella ulkopuolisilta", Perälä jatkaa.

Elämäntapaa olisi muutenkin vaikea jakaa siihen kuulumattoman kanssa, kun kerran kaikki – huumausainerikoksen valmistelu tai käyttörikoksen edistäminen ja valmistelu – on kriminalisoitu. Vaikka laittomien päihteiden käyttö itsessään ei aiheuttaisi ihmiselle vakavia ongelmia, voi niitä seurata oman suljetun maailman sisällä olemisesta.

"Rikolliseen maailmaan houkuttelee mukaan myös sellaisia tekijöitä, jotka ovat toimineet jo pitkään laittomasti ja eläneet laittomissa ympyröissä monessa muussakin mielessä. Normi-ihmisen elämäänhan tällainen ei niin paljon kuulu."

Välillä Perälästä tuntuu, että laittomuuden ilmapiiri on levinnyt huumemaailman ja lakiin kirjattun ulkopuolelle.

"Keskustelu huumeista ei vaikuta aina sekään olevan nyky-Suomessa laillista, kiel-

teinen leima tulee hyvin helposti. Mutta se vain kertoo siitä, mitä mieltä kansakuntana olemme tästä aiheesta."

Keskustelun vaikeus

Perälä pitää keskustelua huume politiikasta ja siihen liittyvästä lainsäädännöstä hyvin tärkeänä. On luonnollista, että erilaisia mielipiteitä löytyy, eivätkä ne aina edes sivua toisiaan. Keskustelua pitäisi kuitenkin voida päivittää tähän päivään ja suhteuttaa siihen, mitä aiheesta puhutaan maailmalla. Suomi kansakuntana on osa laajempaa kokonaisuutta, erityisesti Euroopan yhteisöä.

Huomio kiinnittyy käytetyimpään laittomaan päihteeseen, kannabikseen.

"Ajaisin sitä, että käytöstä poistuisi rikosoikeudellinen seuraamus. Näin tehdäänkin useammassa Euroopan maassa, koska tarkoitus on eritellä käyttö ja hallussapito. Käytöstä saa minun puolesta edelleenkin tulla hallinnollinen seuraamus ja rangaistus. Sakko olisi signaalin siitä, ettei toiminta ole sallittua."

Suomessa ei Perälän mukaan tulla vielä

"Ehkä meillä puhutaan seuraavaksi 'käyttöhuoneista'. Millainen niiden malli olisi ja mitä saisi käyttää, ja olisiko mukana muita palveluja? Vaikka käyttäjiä haluttaisiin kohdella ihmisarvoisemmin, muuttuvat asenteet hyvin hitaasti."

aikoihin puhumaan siitä, saisiko hallussa olla joku grammamäärä. Mutta vaikutuksen alaisena olemisesta pitäisi keskustella. Olihan julkinen päihtymyksenkin ennen rikos.

Kannabiksen tai muiden päihteiden käyttöä Perälä ei puolustele, eivätkä ne hänen mielestä missään nimessä kuulu nuorille. Osalle käyttäjistä tulee ongelmia. Ja kaikenlainen tapakäyttö tylsistyyttää ja syrjäyttää ihmisen.

Nuori voi kuitenkin ihmetellä huumeekeskustelun tunnepitoisuutta ja joustamattomia linjauksia silloin, kun hän poikkeaa vaikkapa THL:n sivuille vertailemaan tupakan, alkoholin ja kannabiksen haittoja. Kaksi päihdettä ovat arkisia, mutta yhdestä ei sovi puhua.

Ristiriitä lisää se, että kannabis yleistyy. Vuonna 2008 tehdyn kartoituksen mukaan 13 prosenttia suomalaisista on kokeillut tai käyttänyt sitä. Se ei myöskään ole enää mikään kapina-aine.

"Kannabis on nuorison keskuudessa normalisoitunut, joten tietoisuutta pitää lisätä. Keskustelu ei ole lakkaamassa ja ties mitä kansalaisaloitetta on tulossa. Nuoriso on erittäin aktiivista netissä ja tietoa on paljon saatavilla."

Perälä seuraa maailman tilannetta ja pinnassa olevaa keskustelua kiinnostuksella.

"Maailmalla etenee ennen näkemätön huumeiden liberalisointiaalto. Yhdysvallat on muutostilassa ja jännittää nähdä, kauanko se kestää ja mihin siellä päädytään. Euroopassa ihmisten asenteet ja lainsäädäntö elää, vaikka kaikki onkin konsensuspolitiikkaa. Kannattaa olla valveutunut."

Suomessa järkevä dialogi kilpistyy Perälän mukaan kahteen argumenttiin. Ensimmäinen on se, että käyttäjiä on niin vähän, että aihe koskettaa vain pientä vähemmistöä. Siitä on siis turha keskustella.

"Kriminologi **Kauko Aromaa** sanoi hyvin, että Suomessa reagoidaan vasta sitten, kun käyttö koskee enemmistöä. Ja jos etemme saman linjan mukaan kuin tähän asti, niin tulevien vuosikymmenten aikana asia tulee käsiteltäväksi", Perälä sanoo ja lisää, että Suomessa on tilastojen ulkopuolella paljon käyttäjiä – harmaata massaa –, joista ei ole mitään tietoa ja jotka eivät hiisku tekemistään kenellekään.

Toinen argumentti on se, että lainsäädännön liennytyksellä saisi ihmiset käyttämään huumeita holtittomasti. Perälä ei pidä ihmistä niin tyhmänä, että vain rikosoikeudellisen seuraamuksen poistaminen yllyttäisi miellettömyksiin, vaikka pieni piikki kulutuksessa olisi mahdollinen.

On maita, joissa käyttö on dekriminisoitu,

ja käyttömäärät väestötasolla huomattavasti alhaisempia kuin monissa muissa maissa.

Ja eiväthän kaikki polta tupakkaa tai juo alkoholiakaan. Liennytyksestä olisi etua.

"Pienemmistä rikkomuksista voitaisiin siirtää huomiota ja kontrollia paremmin tarjonnan suuntaan ja sen tuomien ongelmien ehkäisemiseen."

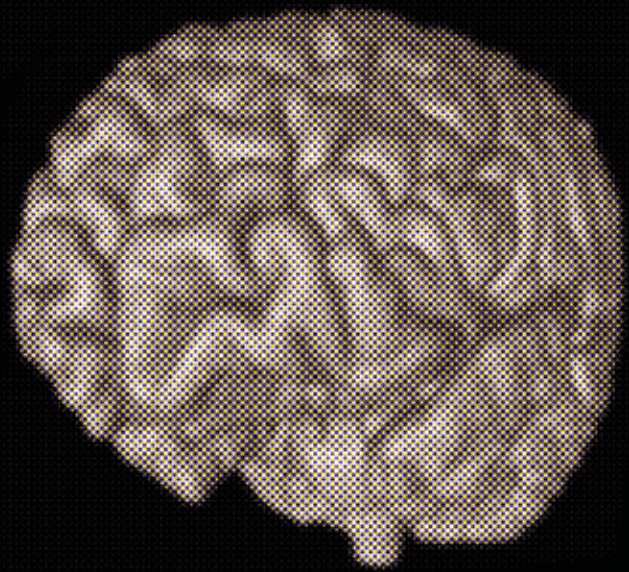
Ennen kuin on liian myöhäistä

Tutkimusmatkallaan Perälä havaitsi sen, ettei kaikille tullut kannabiksesta ongelmia. Persoonallisuus ei muuttunut tai arki sanottavasti vaikeutunut – suurin huoli oli kiinni (ei koukkuun!) jääminen. Kannabis nähdään kuitenkin mörkönä, josta ei voi puhua.

"Päihde- ja mielenterveyspäivillä on keskusteltu siitä, voisiko Suomi joskus olla sellainen paikka, jossa huumausaineiden vaikutuksen alaisena olemisen ei enää olisi rikos. Mutta ei, sellainen viesti ei mene läpi."

Perälän mielestä olisi hyödyllistä tarkastella ja ottaa ehkä jopa oppia vanhemmista huumausaineisiin liittyvistä teksteistä.

"Esimerkiksi 1990-luvun lopulla ajettiin voimakkaasti sitä, että käytöstä pitäisi rangaista ainoastaan poikkeustapauksessa. Si-

"Pitäisi olla eri ikäryhmille suunnattuja matalan kynnyksen paikkoja, joissa saisi hoitoa. Tietysti tarvitaan lääkkeitä ja muutakin, vaikka näitä ollaan ajettu hyvin alas. Tässä taloustilanteessa ketään ei voisi vähempää kiinnostaa joku huumeiden käyttäjä."

tä tuli melkein virallista politiikkaa ennen käyttörikosuudistusta 2001."

"Poliisilla on oikeus luopua toimenpiteistä ja siitä pitäisi keskustella ja antaa tarkempaa ohjeistusta."

Tilanne on kimurantti monella tavalla. Yhdestäkin kiinni jäämisestä voi seurata paljon: ajokortin viivästyminen, sotilasarvon muuttuminen ja tien nouseminen pystyy työmarkkinoilla. Yhteiskunta lisää omat sanktionsa huumeista saadun tuomion päälle. Käyttörikos vertautuu moniin vakavampiin rikoksiin.

Ihmiset, jotka kokevat oman käyttönsä ongelmaksi, eivät uskalla lähestyä viranomaisia rangaistuksen ja rikosrekisterin pelossa. Perälä toivoisi poliisin roolin kehittämistä.

"Poliisille pitäisi voida mennä puhumaan ilman rankimman seuraamuksen pelkoa. Tämän lisäksi olisi hyvä miettiä rohkeasti eri toimijoiden välisiä interventioita ja sitä, miten oikeaa tietoa saataisiin nuorille. Netissä kaikki on hajallaan."

Poliisilla on mahdollisuus ohjata kannabiksen käyttäjä hoitoon. Tämä ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Perälä muistuttaa, ettei Suomessa ole omia hoitopaikkoja kannabiksen käyttäjille. Eikä kannabiksen käyttäjän paneminen samaan hoitoon

yhdessä rankan sekakäyttäjän kanssa ole muuta kuin lisää ongelmia synnyttävä yhdistelmä.

"Pitäisi olla eri ikäryhmille suunnattuja matalan kynnyksen paikkoja, joissa saisi hoitoa. Tietysti tarvitaan lääkkeitä ja muitakin, vaikka näitä ollaan ajettu hyvin alas. Tässä taloustilanteessa ketään ei voisi vähempää kiinnostaa joku huumeiden käyttäjä", harmittelee Perälä.

Kun puhtaita ruiskuja ja neuloja tarjoavat vaihtopisteet tulivat, monien mielestä se oli huumeiden käyttöön yllyttämistä. Tosiasia kuitenkin on, että yhteiskunta säästää siinä melkoisesti. Perälä haluaisi vaihtopisteet vankiloihin, joiden asiakkaita Suomessa noin 90 prosenttia on riippuvaisia.

"Ehkä meillä puhutaan seuraavaksi 'käyttöhuoneista'. Millainen niiden malli olisi ja mitä saisi käyttää, ja olisiko mukana muita palveluja? Vaikka käyttäjiä haluttaisiin kohdella ihmisarvoisemmin, muuttuvat asenteet hyvin hitaasti", Perälä muistuttaa.

Hän muistuttaa myös siitä, että näitä vaikeita ja tunteisiin vetoavia asioita pitää miettiä ennen kuin ne koskevat enemmistöä.

Ennen kuin on liian myöhäistä.

KUKA JA MITÄ?

Jussi Perälä on 43-vuotias sosiologi ja valtiotieteiden tohtori. Gradunsa hän teki huumeiden käyttäjistä, ja väitöskirjan aiheena olivat huumeiden myyjät. Perälä väitteli 2011.

Tällä hetkellä Perälä on tutkijatohtorina Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella. Tutkimusaiheena on viranomaisien rikolliseksi luokittelema moottoripyöräkerho.

Perälällä on kaksi lasta. Hän harrastuksiaan ja intohimojaan ovat vanhoja autoja ja moottoripyöräilyä sekä muuta urheilua.